

НЕМА ДОВОЉНО СРЦА

Душан Радаковић, *Вацке*, Нојзац, Нови Сад 2023

*Све је било у реду.
Није било проблема.
Био је добар дечко.
Одлично смо се слајали.
Особље је било за десетку.
Само је, одједном, умро*
(Душан Радаковић, *Вацке*)

Роман *Вацке* Душана Радаковића, објављен 2023. године, конципиран је у виду исповести главног јунака, распоређене унутар двадесет и шест поглавља. Поглавља су рекапитулација догађаја, узрочно-последично повезаних, датих у виду записа, на шта упућује и унутрашња сегментираност означена бројевима, док насловљеност поглавља упућује на кључни мотив исприповеданог сећања. На делу је асоцијативно приповедање, самим тим прожето честим реминисценцијама на период младости, а узрокованим неким типским подударанима у моменту приповедања. Приповест почиње кћеркиним интересовањем за занимање оца, возача *scania*-шлепера, који затим залази у преиспитивање свог позива, те се присећа првог посла по завршетку средње школе и даљих животних путева. Роман је заправо прича о идентитету, о утицајима, о одговорима на три важна идентитетска питања: *ко сам, одакле сам и куда идем*. Свака прича или сваки лик, оживљени у јунаковом сећању, индикативни су за припреману кулминацију у наративу. Да се не ради о својеврсној случајности показује распон доживљеног наспрам приповедног времена. Приповедно „ја” описује узрочно-последични низ доживљаја који као крајњи исход имају поглавље „Бункер”, у ком је тематизовано намерно убијање неколико избеглица. У насловном и првом поглављу представљене су чворишне тачке наратива: главни јунак је средовечни возач камиона, у рату је девет месеци обављао *йосебне* задатке, у садашњости је илегални превозник миграната ког не тангира претерано смрт неког од њих у бункеру шлепера, јер према њима испољава расистичка становишта. Већ на почетку, дакле, може се преиспитивати мотив кривице, односно несталност мотива кривице. Грех је почињен, али само из угла читаоца. Са становишта јунака није перципиран као грех, штавише један чин оправдава сваки наредни. Однос према казни је утилитаран, своди се искључиво на њено избегавање. Смрт понеког од миграната за наратора је вид колатералне штете, при чему Бог баца смртоносне стрелице. Једина смрт која се лајтмотивски враћа у свест приповедача јесте она коју је сам изазвао – смрт ромског младића Рамадана, тематизована у

поглављима „Прича о ортопедији”, „Прича о птици ругалици”, „Прича о рођаку маестру (верујем – не верујем)”, „Прича о свастики”, „Прича о крају – један и тринаест”. Додавањем квалификатива „прича” наративу о Рамадану приповедач се формално и симболички удаљава од исприповеданог текста. Ти делови романа функционишу донекле као засебни наратив до последњег поглавља „Бункер”, у ком јунак поново извршава убиства с предумишљајем. Убеђен да је исправност извршеног чина јача од кривице коју би, по логици ствари, морао да осећа, главни јунак се чуди плими сећања на Рамадана, приметној у поглављу „Рај уживо”, трансформисаној, дакле, из аспекта *приче* у стварност.

У роману *Вашке* преиспитују се доминантна питања друге половине двадесетог века – расизам, Холокауст, нацизам – али на фону актуелних догађаја. Роман је уједно упозорење на модернизоване тековине наслеђа времена Холокауста. Да није реч само о типском повезивању мотива – обављачи посла, савремене душегупке, Други као онострано, нижеразредно биће – показује јунакова младалачка приврженост нацистичким идејама, снажно подупрта идејама из *Моје борбе* Адолфа Хитлера и припадништвом наци-скинхед покрету, описана у поглављу „Лептир”. О тим идејама се може говорити управо као о вашкама, паразитима којима је неопходан домаћин да би опстале. У контексту романа, домаћин је приповедач – прототип површног упијања утицаја. Обликован предрасудама, истовремено је у сталној тежњи за видом маничне љубави „да ме воли особа која ће бити опседнута мноме” (15). Таква потреба је заправо заоставштина родитеља. Константна одсутност оца и стална мајчина патња због напуштања уз опсесивно ишчекивање мужевљевог повратка, те очигледно несагледавање последица такве неприсутности у животу детета, један је од могућих узрока поремећеног система вредности које главни јунак заступа. Но, роман је уједно показатељ урођених аномалија које се могу јавити у перципирању света код појединца, а које са изостанком реакције бивају каналисане на погрешан начин. Идентификација са Адолфом Хитлером, додатно потпомогнута лошим односом са оцем, указује да су *Вашке* заправо јунакова „борба”. Стога не чуди што он заузима гледиште налик оном Конрада Рутковског из романа *Како ујокојити вамџира* Борислава Пекића:

Јер сам много раније научио да је прошлост непроменљива, да поглед треба да буде усмерен само ка будућности. Имао сам прави лајфкоучевски оптимистичко-благодатни приступ животу (13).

До појаве Јусре, младе Сиријке која са две кћерке, стицајем околности, улази у живот јунака, једина према којој је осећао приврженост била је кћерка којој је у наслеђе подарио криве ноге. У сталном, подсвесном обрачуну са *оцем-коцем*, чије је спорадично присуство у свом животу

осећао као непотребно и усиљено, покушава да за своју кћерку учини више:

Желео сам да јој се реч *оџац* или *џаџа* омили, да у меандрима њеног сећања не будем пластични чамац за пецање, него јахта прве класе. Желео сам да ме више не зове по имену (41).

„Једино што сам имао у глави и што је чинило стуб моје личности било је начело – обављати свој посао” (79), бележи приповедач након спознаје о излишности особина као што су праведност и пожртвованост. У роману се не открива његово име, што могућно одсликава намеру аутора да прикаже један типски карактер. Савремени *обављачи њосла* су обични људи, попут припадника нацистичког покрета, својевремено. Они имају породичне, здравствене проблеме, варају их жене, муче их актуелна друштвенополитичка питања, брину о деци, спорадично познају стихове Душка Радовића и Јована Јовановића Змаја; они су фамилијарни људи из суседства које попут нас муче питања егзистенције. Управо у тој асимилованости почива опасност. Осим што пратимо јунака проблематичних животних опредељења, кроз наратив се провлаче питања неетичког, односно злочиначког поступања у рату кроз алузије на убијање муслиманског становништва и закопавање „с ове наше стране Дунава” (8), али и питања људских права (миграције, абортус). На делу је разговорни стил, што погодује приповедачевим особеностима. Међутим, језик којим приповедач располаже на појединим местима је толико поједностављен да се стиче утисак успостављања аутоиронијског односа. Колико су стереотипи површно усвојени као одређени тип имица који о себи ствара главни јунак показује и податак о чувању новца у српско-руском речнику. Истовремено, за споразумевање са Јусром јунак користи гугл транслејт. Премда делује да предрасуде могу бити потиснуте зарад љубави која се може остварити у Немачкој – обећаној земљи, у моментима када јунак схвата да Јусра не дели његова осећања поново на површину избијају сви обликотворни идентитетски механизми. Прелазни љубавни моменти наратива су заправо варка којом јунак покушава да осмисли свој живот. Јусрин „говор” у роману приметан је једино кроз исечке превода са гугл транслејта и из њих се не може наслутити ништа више до љубавности према особи од које умногоме зависи судбина њена и њених кћерки. Будући да јунакова несрећа произилази из недостатка љубави, најпре очинске, касније и партнерске, превазилажење расних разлика зарад емотивног испуњења највећи је уступак који он може начинити, али узалудно. Љубав се не може остварити јер нема предуслова за емоционалну зрелост јунака, она је манична и као таква самопотпура. С обзиром на то да приповедач не поседује механизме за суочавање са кризним ситуацијама, одлуке левитирају међу крајностима. У једној таквој се окончава и наратив *Ваџки*.

Коментари у заградама доприносе експресивности исповести главног јунака – злодуха, који остаје зачуђујуће миран пред застрашујућим призорима, док подрхтава од погледа *обојене* жене и брине о кћеркином васпитању. У роману који обилује фрагментима, исечцима из судбоносних дешавања за наратора, прожетим давно прошлим и недавним догађајима, дата је психопатологија главног јунака – антијунака. Наратив, као и стварност коју приповеда јунак, не обећава, али упозорава на тенденцију понављања прошлости, само прерушену у актуелни друштвени образац. Вашке су лајтмотив романа, заједничке су свима без обзира на статус и боју коже – оне су физичка стварност на почетку наратива али су и симболички упечатљив мотив узнемирења, опсесије. Књига *Вацке* Душана Радаковића долази као упозорење на опасност која се крије иза некритичког читања и површног сагледавања друштвених проблема. Полугласно „крај приче” (141), којим се завршава поглавље „Бункер” и романескна исповест, представља дословни прекид са реминисценцијама и пригушеном кривицом. На крају приче, нема више места за мотивацијске преокрете. На крају приче остаје само пука егзистенција.

Мр Драгана М. ЈОВАНОВИЋ
Истраживач-приправник
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
draganajo25@gmail.com

О ЈЕДНОМ СРЕДЊОЕВРОПСКОМ СЕСТРИНСТВУ, ИЛИ БРАК БАРОКА И АВАНГАРДЕ

Никол Хохолцорова, *Ова соба се не може појесити*, прев. Зденка Валент Белић, Прометеј, Нови Сад 2023

I

Ако смо насловом већ призвали одређене конкретне књижевноисторијске појмове, искористићемо прилику да и само излагање, алудирајући на Бранка Ве Пољанског, почнемо у извесном смислу *Тумбе*. Поћи ћемо, тако, од крупнијих генерализација везаних за историју књижевности, како бисмо све дубљим понирањем до појединачних планова дошли до минијатурних запажања која су више у складу са поетиком ауторке. Од општег, доћи ћемо дантеовском катабазом постепено до појединачног, на које је приповедачки глас Никол Хохолцорове микроскопски фокусиран. Занимљиво је, наиме, како су европске земље у којима је авангарда оставила великог трага управо оне у којима је и барок неколико